

Utbildningsdepartementet

Bättre möjligheter till studiestöd för personer som tvingats lämna Ukraina

Innehåll

Sammanfattning	2
1 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)	3
2 Möjligheterna till studiestöd är begränsade för personer med tillfälligt skydd	5
2.1 Massflyktsdirektivet ger ett tillfälligt skydd med tillgång till vissa sociala rättigheter	5
2.2 Ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ger inte en grundläggande rätt till svenskt studiestöd	5
3 Den nuvarande regleringen	5
4 Personer som tvingats lämna Ukraina ska ges rätt till studiehjälp och studiemedel	8
5 Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte	11
6 Ikraftträdande	13
7 Konsekvenser	13
7.1 Vilka kan bli berörda?	13
7.2 Konsekvenser för staten	13
7.2.1 Konsekvenser för statens budget	13
7.2.2 Konsekvenser för Centrala studiestödsnämnden	14
7.2.3 Konsekvenser för Överklagandenämnden för studiestöd	14
7.2.4 Konsekvenser för Migrationsverket	14
7.3 Konsekvenser för enskilda	14
7.4 Konsekvenser för jämställdheten	15
7.5 Konsekvenser om ingen reglering genomförs	15
7.6 Övriga konsekvenser	15
7.7 Utvärdering av förslagets konsekvenser	16
8 Författningskommentar	16
Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)	16

Sammanfattning

Denna promemoria har utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). I promemorian föreslås ändringar i studiestödslagen (1999:1395). Inför budgetpropositionen för 2026 är det angeläget att vissa förslag kan förberedas genom remittering för att möjliggöra en samlad bedömning av förslagens budgeteffekter. Om förslaget kommer att presenteras i budgetpropositionen för 2026 är beroende av det ekonomiska läget, reformutrymmet och finansieringsbehovet samt de överläggningar som förs i det slutliga arbetet med budgetpropositionen.

Rådets direktiv 2001/55/EG av den 20 juli 2001 om miniminormer för att ge tillfälligt skydd vid massiv tillströmning av fördrivna personer och om åtgärder för att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser för att ta emot dessa personer och bära följderna av detta (i fortsättningen massflyktsdirektivet) trädde i kraft 2001. Massflyktsdirektivet aktiverades genom rådets genomförandebeslut (EU) 2022/382 av den 4 mars 2022 om fastställande av att det föreligger massiv tillströmning av fördrivna personer från Ukraina i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 2001/55/EG, med följden att tillfälligt skydd införs (i fortsättningen rådets genomförandebeslut). Rådets senaste beslut innebär att skyddet har förlängts till den 4 mars 2026. Promemorians förslag är därför också beroende av att rådet fattar beslut om att förlänga skyddet ytterligare.

Det har genomförts flera förändringar för att förbättra levnadsvillkoren för personer som beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet. Dessa personer har dock ingen grundläggande rätt till studiestöd. Det innebär att det för många av dem inte finns tillräckliga möjligheter till studiefinansiering. I promemorian föreslås därför att det införs en grundläggande rätt till studiehjälp och studiemedel för personer som under minst tolv månader har haft ett uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd. Den grundläggande rätten avser personer som omfattas av rådets genomförandebeslut.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2026.

1 Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

Härigenom föreskrivs att det i studiestödslagen (1999:1395) ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 4 b och 3 kap. 4 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

4 b §

*Studiehjälp får lämnas till
studerande som*

*1. omfattas av rådets genomför-
andebeslut (EU) 2022/382 av den
4 mars 2022 om fastställande av att
det föreligger massiv tillströmning
av fördrivna personer från Ukraina
i den mening som avses i artikel 5 i
direktiv 2001/55/EG, med följden
att tillfälligt skydd införs, och*

2. har beviljats

*a) uppehållstillstånd med till-
fälligt skydd enligt 21 kap. 2, 3 eller
4 § utlänningslagen (2005:716),
eller*

*b) uppehållstillstånd efter till-
fälligt skydd enligt 21 kap. 6 §
utlänningslagen.*

*Studiehjälp får dock inte lämnas
under de första tolv månaderna av
uppehållstillståndens samman-
lagda giltighetstid.*

3 kap.

4 b §

*Studiemedel får lämnas till
studerande som*

*1. omfattas av rådets genomför-
andebeslut (EU) 2022/382 av den
4 mars 2022 om fastställande av att
det föreligger massiv tillströmning
av fördrivna personer från Ukraina
i den mening som avses i artikel 5 i
direktiv 2001/55/EG, med följden
att tillfälligt skydd införs, och*

2. har beviljats

*a) uppehållstillstånd med till-
fälligt skydd enligt 21 kap. 2, 3 eller*

*4 § utlänningslagen (2005:716),
eller*

*b) uppehållstillstånd efter till-
fälligt skydd enligt 21 kap. 6 §
utlänningslagen (2005:716).*

*Studiemedel får dock inte lämnas
under de första tolv månaderna av
uppehållstillståndens samman-
lagda giltighetstid.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

2 Möjligheterna till studiestöd är begränsade för personer med tillfälligt skydd

2.1 Massflyktsdirektivet ger ett tillfälligt skydd med tillgång till vissa sociala rättigheter

Massflyktsdirektivet trädde i kraft 2001 och syftar till att personer från tredje land ska få ett omedelbart skydd i en massflyktssituation, tillgång till vissa sociala rättigheter och till att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser. Det svenska regelverket kring massflyktsdirektivet har gjort det möjligt för Sverige att ta emot många människor från Ukraina på kort tid. Sedan massflyktsdirektivet aktiverades den 4 mars 2022 har regeringen genomfört flera förändringar för att förbättra ukrainares levnadsvillkor och deras möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Målgruppen kan numera snabbare ta del av etableringsinsatser hos Arbetsförmedlingen. Det har också gjorts ändringar som säkerställer att en utlänning som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och som arbetar ska ha rätt till arbetsbaserad föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning (Förbättrade levnadsvillkor för utlänningar med tillfälligt skydd [prop. 2023/24:151]). När det gäller studier så har bl.a. möjligheten att få tillgång till studier i svenska genom svenska för invandrare (sfi) samt svenska och svenska som andraspråk på komvux vidgats.

2.2 Ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ger inte en grundläggande rätt till svenskt studiestöd

Det har genomförts flera förändringar för att förbättra levnadsvillkoren för personer med tillfälligt skydd. En person med tillfälligt skydd har dock ingen grundläggande rätt till studiestöd. Det innebär att det kan vara svårt för många personer i målgruppen att finansiera sina studier. Otillräckliga möjligheter till studiefinansiering kan försämra möjligheterna att bedriva effektiva studier, vilket är negativt både för den enskilde och för samhället.

3 Den nuvarande regleringen

Personer som har tvingats lämna Ukraina till följd av Rysslands militära invasion kan få uppehållstillstånd med tillfälligt skydd i Sverige

Massflyktsdirektivet syftar till att personer från tredjeland ska få ett omedelbart skydd i en massflyktssituation, tillgång till vissa sociala rättigheter och till att främja en balans mellan medlemsstaternas insatser (artikel 1).

Massflyktsdirektivet aktiverades för första gången den 4 mars 2022 genom rådets genomförandebeslut. Beslutet fattades med anledning av Rysslands militära invasion av Ukraina den 24 februari 2022. I beslutet fastställer rådet att det föreligger massiv tillströmning till unionen av fördrivna personer som har tvingats lämna Ukraina till följd av en väpnad konflikt (artikel 1). Giltighetstiden för genomförandebeslutet har förlängts vid flera tillfällen och skyddet enligt massflyktsdirektivet gäller numera till och med den 4 mars 2026.

Beslutet tillämpas på vissa kategorier av personer som fördrivits från Ukraina den 24 februari 2022 eller senare till följd av de ryska väpnade styrkornas militära invasion som inleddes den dagen, bl.a. vissa ukrainska medborgare, vissa personer som åtnjöt internationellt skydd eller motsvarande nationellt skydd i Ukraina samt familjemedlemmar till de kategorierna. Beslutet tillämpas även på personer som på grund av ett giltigt permanent uppehållstillstånd som utfärdats i enlighet med ukrainsk rätt kan visa att de var lagligen bosatta i Ukraina före den 24 februari 2022 och som inte kan återvända till sitt ursprungsland eller sin ursprungsregion på trygga och varaktiga villkor (artikel 2).

Rådets genomförandebeslut har i svensk rätt utsträckts till att även gälla för utlänningar som lagligen befann sig i Sverige före den 22 december 2023 och är ukrainska medborgare eller som hade internationellt skydd i Ukraina samt till familjemedlemmar till dessa grupper (4 kap. 19 h § utlänningsförordningen [2006:97]).

En utlänning som omfattas av ett beslut om tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet och som överförs till Sverige eller som tas emot här ska ges ett tidsbegränsat uppehållstillstånd, uppehållstillstånd med tillfälligt skydd. Uppehållstillstånd med tillfälligt skydd lämnas också till nära anhöriga till den som getts tillfälligt skydd (21 kap. 2 och 4 §§ utlänningslagen [2005:716]).

Ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd får inte gälla längre tid än den tid som har beslutats av rådet. Om ett program för att förbereda att utläningen återvänder självmant har inletts när ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd upphör, får tillståndet förlängas högst två år för en person som deltar i programmet. Ett sådant tillstånd kallas uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd (21 kap. 6 § utlänningslagen).

Ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd ger inte någon grundläggande rätt till svenskt studiestöd

Studiestöd lämnas som huvudregel endast till svenska medborgare. Under vissa förutsättningar får dock studiestöd även lämnas till utländska medborgare. Då krävs att de är bosatta i Sverige och att de har bosatt sig i landet huvudsakligen i annat syfte än att genomgå utbildning här. Dessutom krävs att de har permanent uppehållstillstånd. Även vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd kan ge en grundläggande rätt till studiestöd, dock inte uppehållstillstånd med tillfälligt skydd eller efter tillfälligt skydd enligt 21 kap. 2, 3, 4 och 6 §§ utlänningslagen. De tidsbegränsade uppehållstillstånd som kan ligga till grund för en rätt till studiestöd är uppehållstillstånd som beviljas flyktingar och alternativt skyddsbehövande enligt 5 kap. 1 § utlänningslagen, uppehållstillstånd på grund av anknytning enligt 5 kap. 3 eller 3 a § utlänningslagen och uppehålls-

tillstånd på grund av synnerligen ömmande omständigheter enligt 5 kap. 6 § samma lag. Även uppehållstillstånd som beviljats på grund av att det finns hinder mot verkställighet i enlighet med 12 kap. 18 § första stycket 1 utlänningslagen grundar en rätt till studiestöd. Detsamma gäller för uppehållstillstånd med stöd av lagen (2017:353) om uppehållstillstånd för studerande på gymnasial nivå (2 kap. 4 § och 3 kap. 4 § studiestödslagen, 10 § lagen om studiestartsstöd och 11 § lagen om omställningsstudiestöd).

Personer som inte har något av dessa uppehållstillstånd kan också få en grundläggande rätt till studiestöd om det finns särskilda skäl (2 kap. 4 § och 3 kap. 4 § studiestödslagen, 10 § lagen om studiestartsstöd och 11 § lagen om omställningsstudiestöd). Enligt avgöranden från Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) finns dock inte någon generell möjlighet att bevilja studiestöd på grund av särskilda skäl enbart på grund av att en person har beviljats uppehållstillstånd enligt massflyktsdirektivet. ÖKS motiverar detta med att ett sådant uppehållstillstånd till sin natur är av tillfällig art och således avsett att gälla under en begränsad tidsperiod då skydd är nödvändigt och att lagstiftaren har valt att inte ange denna typ av uppehållstillstånd som ett av de tillstånd som ger rätt till studiestöd (se bl.a. ÖKS beslut 2025-01-15/dnr 2024-05232).

I studiestödet ingår olika stöd som lämnas till olika målgrupper

I studiestödet ingår främst studiehjälp, studiemedel, studiestartsstöd och omställningsstudiestöd. Dessa olika stöd riktar sig delvis till olika målgrupper.

Studiehjälp lämnas främst till elever i gymnasieskolan

Studiehjälp är bidrag som lämnas till elever som är mellan 16 och 20 år som läser på gymnasial nivå, främst inom gymnasieskolan. I studie hjälpen ingår bl.a. studiebidrag som uppgår till 1 250 kronor i månaden och lämnas under tio månader per år för studier som bedrivs på heltid (2 kap. 2, 3, 5 och 7 §§ studiestödslagen, 2 kap. 1, 6 och 6 a §§ studiestödsförordningen och bilagan till den förordningen).

Studiehjälp kan också lämnas i form av inackorderingstillägg och extra tillägg. Inackorderingstillägg lämnas främst till elever på fristående skolor som behöver bo inackorderade på skolorten. Det extra tillägget lämnas till studerande från hushåll vars inkomster inte överstiger en viss nivå (2 kap. 1 § studiestödslagen, 2 kap. 2, 9 och 10 §§ studiestödsförordningen och 1 kap. 3 § Centrala studiestödsnämndens föreskrifter och allmänna råd [CSNFS 2001:6] om studie hjälp).

Studiemedel lämnas främst för studier på eftergymnasial nivå

Studiemedel består av studiebidrag och studielån. Studiemedel får lämnas till studerande på eftergymnasial nivå och till vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå (3 kap. 1 och 2 §§ studiestödslagen [1999:1395], 3 kap. 1 § studiestödsförordningen [2000:655] och bilagan till den förordningen).

Studiemedel lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande har rätt till studiemedel utgör 5,74 procent av prisbasbeloppet vid studier på heltid. Under 2025 motsvarar det 14 625 kronor per studiemånad (3 kap. 11 § studiestödslagen).

Det finns två nivåer på bidraget, en generell och en högre nivå. Det generella bidraget uppgår till 4 433 kronor per studiemånad under 2025. Studiemedel med den högre bidragsnivån kan lämnas för studier på grundläggande och gymnasial nivå till studerande som är 25 år eller äldre och som saknar sådan utbildning. Under vissa förutsättningar får det högre bidragsbeloppet även lämnas till studerande under 25 år. Det högre bidraget uppgår till 9 806 kronor per studiemånad under 2025 (3 kap. 12 och 13 §§ studiestödslagen och 3 kap. 9, 9 a och 10 §§ studiestödsförordningen).

I vissa fall kan den studerande även få tilläggsbidrag, tilläggslån och merkostnadslån (3 kap. 13 a, 14 och 15 §§ studiestödslagen och 3 kap. 11 a–11 c, 12 och 13 §§ studiestödsförordningen).

Studiestartsstöd lämnas till personer med kort utbildning

Studiestartsstöd består av bidrag utan inslag av lån och lämnas till den som har kort utbildning och ett stort behov av utbildning på grundläggande eller gymnasial nivå för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Enligt vad regeringen meddelat i budgetpropositionen för 2025 kommer dock detta stöd att avvecklas från den 1 januari 2026 (1 och 4 §§ lagen [2017:527] om studiestartsstöd och prop. 2024/25:1 utg.omr. 15 avsnitt 2.9).

Omställningsstudiestöd lämnas till personer som tidigare har förvärvsarbetat i Sverige, Förenade kungariket, Schweiz eller ett land inom EES

Omställningsstudiestöd består av en bidragsdel och en lånedel och syftar till att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden (1 och 3 §§ lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd). För att omställningsstudiestöd ska få lämnas behöver den studerande bl.a. uppfylla ett etablerings- och ett aktualitetsvillkor som avser förvärvsarbete i Sverige. Etableringsvillkoret innebär att den studerande ska ha haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete i sammanlagt minst 96 kalendermånader inom en ramtid om 14 år. Aktualitetsvillkoret innebär att den studerande i sammanlagt minst 12 kalendermånader inom en ramtid om 24 månader har förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under var och en av de 12 månaderna eller har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete. Förvärvsarbete i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), i Förenade kungariket och i Schweiz får tillgodoräknas som förvärvsarbete i Sverige (6 § lagen om omställningsstudiestöd).

4 Personer som tvingats lämna Ukraina ska ges rätt till studiehjälp och studiemedel

Förslag: Det ska införas en grundläggande rätt till studiehjälp och studiemedel för personer som omfattas av rådets genomförandebeslut och som har beviljats ett uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt

skydd. Den grundläggande rätten ska dock inte gälla under de första tolv månaderna av uppehållstillståndens sammanlagda giltighetstid.

Skälen för förslagen

Otillräckliga möjligheter till studiestöd gör det svårt att bedriva effektiva studier

Som nämnts i kapitel 2 har det gjorts flera förändringar för att förbättra levnadsvillkoren för personer som har tillfälligt skydd efter att de har tvingats lämna Ukraina. Barn och unga inom denna grupp har goda möjligheter till utbildning inom gymnasieskolan och för dem som uppfyller behörighetskraven är det dessutom möjligt att studera på högskola eller universitet. Det kan dock finnas svårigheter med studiefinansieringen eftersom det inte finns någon grundläggande rätt till studiestöd för personer med tillfälligt skydd. Det kan motverka effektiva studier vilket är negativt både för den enskilde och för samhället. Därför finns det skäl för att även förbättra möjligheterna till studiestöd för målgruppen.

Studiestödet kan bidra till effektiva studier

Ett alternativ till att förbättra möjligheterna till studiestöd är att behålla nuvarande ordning utan någon grundläggande rätt till studiestöd. Det skulle kunna motiveras utifrån att personer med uppehållstillstånd med tillfälligt skydd kanske inte är i landet mer än just tillfälligt och att det skulle kunna ses som tveksamt att lämna studiestöd i form av studielån till personer som inte kommer att stanna i Sverige permanent.

Upphållstillstånd som beviljas är dock numera som regel tidsbegränsade och vissa tidsbegränsade uppehållstillstånd kan redan i dag ge en grundläggande rätt till studiestöd. Till exempel kan ett tidsbegränsat uppehållstillstånd som beviljas alternativt skyddsbehövande ge rätt till studiestöd trots att tillståndet bara gäller i tretton månader. Därför får det anses rimligt att även ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd kan ge en grundläggande rätt till studiestöd. Denna bedömning kan jämföras med regeringens uttalande när det gäller bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner. Regeringen har angående dessa förmåner uttalat att eftersom utgångspunkten i massflyktsdirektivet är att skyddet ska vara av tillfällig natur är det inte motiverat att de som omfattas av direktivet ska kunna ha rätt till sådana förmåner (Förbättrade levnadsvillkor för utlänningar med tillfälligt skydd [prop. 2023/24:151]). Detta bör fortsatt gälla i fråga om bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner men det finns däremot skäl att förbättra möjligheterna till studiefinansiering för gruppen i syfte att bidra till mer effektiva studier. Det bör därför införas en grundläggande rätt till studiestöd för personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd.

Ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd får inte gälla under längre tid än den tid som beslutats av rådet. Om ett sådant uppehållstillstånd upphör på grund av ett beslut av rådet finns det dock en möjlighet att förlänga uppehållstillståndet. Detta kan göras om ett program för att förbereda att utlänningen återvänder självmant har inletts när uppehållstillståndet med tillfälligt skydd upphör. Det förlängda tillståndet kallas uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd. För att personer som har påbörjat sina studier också ska kunna slutföra dem i en sådan situation bör även uppehållstillstånd

efter tillfälligt skydd ge en grundläggande rätt till studiestöd. För att personer som har beviljats uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd ska kunna beviljas studiestöd måste de i övrigt uppfylla de villkor som finns, dvs. krav på att utbildningen ska ge rätt till studiestöd, villkor om ålder m.m.

Inom studiestödet är det studiehjälp och studiemedel som kan bli aktuellt

Studiestartsstödet ska avvecklas från den 1 januari 2026. Eftersom stödet ska vara avvecklat vid samma tidpunkt som förslaget i denna promemoria föreslås träda i kraft finns det inget skäl för att studiestartsstödet ska omfattas.

När det gäller omställningsstudiestödet kan kraven för att få stödet normalt ändå inte uppfyllas av personer som omfattas av den nuvarande aktiveringen av massflyktsdirektivet. Det beror på att omställningsstudiestöd bara får lämnas till studerande som under en period om åtta år har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete från Sverige, EES, Förenade kungariket eller Schweiz vilket borde vara mycket ovanligt för de personer som omfattas av den nuvarande aktiveringen av massflyktsdirektivet.

Med anledning av det bör den grundläggande rätten till studiestöd avgränsas till att avse studiehjälp och studiemedel.

Att ett barn får studiehjälp kan i vissa fall leda till att även flerbarnstillägg lämnas i enlighet med bestämmelserna i socialförsäkringsbalken. Flerbarnstillägg kan lämnas om någon får barnbidrag för två eller flera barn. Även barn med studiehjälp kan berättiga till flerbarnstillägg men bara om barnet är bosatt i Sverige, vilket personer som har beviljats ett uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd normalt inte anses vara (5 kap. 3 § och 15 kap. 8 och 9 §§ socialförsäkringsbalken). Det kan uppfattas som negativt att studiehjälp inte kan ligga till grund för flerbarnstillägg för alla barn, men denna skillnad kan motiveras med att förslaget just tar sikte på att snabbt förbättra de studieekonomiska förutsättningarna för målgruppen.

Personer som har ett uppehållstillstånd kopplat till rådets genomförandebeslut ska ges en grundläggande rätt till studiehjälp och studiemedel

Som tidigare nämnts aktiverades massflyktsdirektivet för första gången genom rådets genomförandebeslut den 4 mars 2022 med anledning av Rysslands militära invasion av Ukraina. Massflyktsdirektivet skulle även kunna aktiveras vid en annan massflyktssituation i framtiden. Det är dock svårt att förutse konsekvenserna av att införa en grundläggande rätt till studiestöd även vid framtida massflyktssituationer. Förslaget om att ge en grundläggande rätt till studiehjälp och studiemedel till personer som har fått ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd bör därför begränsas till att avse den nuvarande aktiveringen av massflyktsdirektivet. Förslaget är dock beroende av att rådet fattar beslut om att förlänga skyddet enligt massflyktsdirektivet.

Den grundläggande rätten till studiestöd ska bara gälla personer med tillräcklig anknytning till Sverige

Många av de personer som befinner sig i Sverige med tillfälligt skydd har vistats här relativt lång tid. Det kan också ses som rimligt att det finns ett krav på en viss anknytning till landet för att kunna uppnå en grundläggande rätt till studiestöd. En person som har beviljats ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och har haft ett sådant uppehållstillstånd under minst tolv månader bör t.ex. anses ha en tillräcklig anknytning till landet för att stöd ska kunna anses motiverat. Den grundläggande rätten till studiehjälp och studiemedel för personer med uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd bör därför inte gälla under de första tolv månaderna av uppehållstillståndens sammanlagda giltighetstid.

5 Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte

Bedömning: Det behöver inte införas något ytterligare rättsligt stöd för personuppgiftsbehandling med anledning av förslagen. Det behövs inte heller någon ytterligare sekretessreglering.

Skälen för förslaget

Det finns rättsligt stöd för den tillkommande personuppgiftsbehandlingen

I sin handläggning av ärenden om studiehjälp och studiemedel behandlar CSN redan i dag personuppgifter som rör om en person har ett visst uppehållstillstånd och när detta tillstånd har utfärdats. Detta är uppgifter som Migrationsverket på begäran ska lämna till CSN (6 kap. 13 a § studiestödsförordningen). Förslagen i denna promemoria innebär dock att CSN kommer att behöva behandla personuppgifter som rör ytterligare två typer av uppehållstillstånd: uppehållstillstånd med och efter tillfälligt skydd. Ingen av dessa nya typer av uppgift skiljer sig dock särskilt mycket från de uppgifter som CSN redan behandlar. Det rör sig inte heller om känsliga personuppgifter. Eftersom fler personer kan komma att få studiehjälp och studiemedel genom förslagen kommer CSN också behöva behandla personuppgifter om fler personer. I jämförelse med det antal personer som CSN redan behandlar personuppgifter om rör det sig dock om en mindre ökning, se avsnitt 7.2.

Det rättsliga stödet för CSN att behandla personuppgifter finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), förkortad dataskyddsförordningen, och i kompletterande bestämmelser i studiestödsdatalagen (2009:287) och studiestödsdataförordningen (2009:321). De lagliga grunderna för CSN:s personuppgiftsbehandling framgår av artikel 6.1 c och artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen, dvs. att behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse

respektive nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i CSN:s myndighetsutövning.

I studiestödsdatalagen anges bl.a. att personuppgifter får behandlas i CSN:s studiestödsverksamhet om de behövs för att handlägga ärenden, administrera handläggningen, förbereda handläggningen, informera studiestödsberättigade om studiestödsförmåner och studiesociala förmåner, ta fram och distribuera bevis om studiestöd för studier till studerande eller anmäla oegentligheter inom studiestödsverksamheten till ett offentligt organ som har ansvar att utreda eller beivra oegentligheterna (4 §).

Uppgifterna om att en person har beviljats uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd och när tillståndet har beviljats behöver behandlas för samma ändamål som andra uppgifter i ärenden om studiehjälp och studiemedel. Det rättsliga stödet som redan finns för CSN att behandla personuppgifter bedöms därmed även omfatta de nya uppgifterna. Behandlingen av de nya typerna av uppgifter bedöms inte medföra någon större negativ konsekvens för den personliga integriteten. Detsamma gäller för den tillkommande behandlingen av de kategorier av personuppgifter som redan behandlas. Personuppgiftsbehandlingen måste därför anses stå i rimlig proportion till det syfte som ligger bakom ändringarna, dvs. att personer som har tillfälligt skydd i Sverige efter att de har tvingats lämna Ukraina ska få grundläggande rätt till studiehjälp och studiemedel.

Den sekretessreglering som finns är tillräcklig

I ärenden om studiestöd gäller enligt 28 kap. 9 § offentlighets- och sekretesslagen sekretess för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs. I andra ärenden än sådana om studiestöd under sjukdom gäller sekretessen inte beslut i ärendet. För uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år. Bestämmelsen är utformad med ett s.k. rakt skaderekvisit, dvs. en presumtion för offentlighet. I förarbetena till denna bestämmelse anges att i ärenden om studiestöd kan det förekomma uppgifter om enskilds både personliga och ekonomiska förhållanden av känslig natur, t.ex. om sjukdom eller annan liknande orsak till studieavbrott eller till nedsättning av förmåga att återbetala studiemedel. Sekretess ska dock gälla endast om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs. Ett sådant rekvisit leder till att det stora flertalet uppgifter som förekommer i studiestödsärenden och som avser ekonomiska förhållanden får lämnas ut (se Regeringens proposition med förslag till sekretesslag m.m., prop. 1979/80:2 Del A s. 267). Mot bakgrund av denna sekretessreglering och det faktum att de nya typerna av uppgifter som kommer att behandlas i CSN:s studiestödsverksamhet inte nämnvärt skiljer sig från de uppgifter som redan behandlas måste även de nya uppgifterna anses omfattas av ett tillräckligt sekretesskydd. Någon ytterligare sekretessreglering behövs alltså inte.

6 Ikraftträdande

Förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2026.

Äldre bestämmelser ska fortfarande gälla för studiehjälp och studiemedel som avser tid före ikraftträdandet.

Skälen för förslaget

Det är viktigt att de studieekonomiska förutsättningarna för personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd förbättras. Lagändringen bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Eftersom förslaget har konsekvenser för statens budget bör det ingå i budgetpropositionen för 2026. Förslaget föreslås därför träda i kraft den 1 januari 2026. För att CSN inte ska behöva ompröva tidigare fattade beslut föreslås äldre bestämmelser fortfarande gälla för studiehjälp och studiemedel som avser tidigare år.

7 Konsekvenser

7.1 Vilka kan bli berörda?

Förslaget kan påverka och bedöms gynna personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd i Sverige. Förslaget påverkar de i målgruppen som studerar eller planerar att studera och som i övrigt uppfyller villkoren att beviljas studiehjälp eller studiemedel. Förslaget påverkar också staten och administrerande myndigheter.

7.2 Konsekvenser för staten

7.2.1 Konsekvenser för statens budget

Studiehjälp och studiemedel är rättighetsstyrda vilket innebär att de som uppfyller villkoren också har rätt till stöd. Förslaget bedöms innebära att cirka 1 100 personer kommer att studera med studiehjälp inom gymnasieskolan. Kostnaden för detta beräknas uppgå till cirka 14 miljoner kronor årligen. Förslaget bedöms vidare innebära att cirka 800 personer kommer att ha möjlighet att studera med studiemedel. Kostnaden för detta beräknas uppgå till cirka 26 miljoner kronor årligen. Dessa kostnader kan jämföras med de anslagna medel som finns för stöden. För 2025 uppgår anslaget för studiehjälp och studiemedel till 4 544 miljoner kronor respektive 20 439 miljoner kronor. Sammantaget får förslagets kostnader därmed bedömas som marginella och bör således kunna hanteras genom omfördelningar inom befintliga anslag.

För att förslagen inte ska medföra mer långtgående kostnader än vad som kan anses berättigat har målgruppen för förslaget bl.a. avgränsats till att avse personer som omfattas av rådets genomförandebeslut och som har haft uppehållstillstånd med eller efter tillfälligt skydd under sammanlagt minst 12 månaders tid (se överväganden i avsnitt 4).

7.2.2 Konsekvenser för Centrala studiestödsnämnden

Centrala studiestödsnämnden (CSN) är ansvarig myndighet för att administrera studiestödet. I detta ingår att bl.a. bedöma om utländska medborgare som söker studiestöd har en grundläggande rätt till studiestöd samt i övrigt uppfyller villkoren för att få stöd. Förslaget innebär att myndigheten kommer att få pröva något fler ärenden. En stor del av prövningen av om den sökande har grundläggande rätt innebär att CSN utgår från de uppgifter som myndigheten får från Migrationsverket, bl.a. uppgifter som avser medborgarskap och uppehållstillstånd.

CSN kan också behöva informera presumtiva studerande om förändringen. Dessa mindre informationsinsatser ryms dock inom myndighetens befintliga uppdrag att ge lättillgänglig och behovsanpassad information till berörda om de stöd som myndigheten administrerar.

Sammanfattningsvis bedöms CSN:s administration öka något med anledning av förslaget men ökningen bedöms kunna hanteras inom myndighetens befintliga anslag.

7.2.3 Konsekvenser för Överklagandenämnden för studiestöd

Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) är överklagandeinstans för ärenden om tilldelning och återkrav av studiestöd. ÖKS prövar årligen ett fåtal ärenden som avser grundläggande rätt till studiestöd för utländska medborgare. Förslaget bör inte innebära mer än ett fåtal tillkommande ärenden och det bedöms därför inte påverka ÖKS ärendemängd i någon större utsträckning. Eventuellt tillkommande ärenden bör därför rymmas inom myndighetens befintliga anslag.

7.2.4 Konsekvenser för Migrationsverket

Migrationsverket har viss uppgiftsskyldighet gentemot administrerande studiestödsmyndigheter och ska på begäran lämna uppgift till CSN eller ÖKS om en utlänning vistas i Sverige enligt utlänningslagen (2005:716) (6 kap. 13 a § studiestödsförordningen [2000:655]). Förslaget innebär att Migrationsverket kommer att lämna över fler uppgifter men eftersom denna hantering är automatiserad så bedöms myndighetens administration inte påverkas nämnvärt.

7.3 Konsekvenser för enskilda

Förslaget innebär att de studieekonomiska förutsättningarna förbättras för målgruppen. Det kan bidra till mer effektiva studier vilket är positivt för den enskilde men också för samhället.

För den som är mellan 16 och 20 år som läser på gymnasienivå kommer det att vara möjligt att få studiehjälp. I studiehjälpen ingår bl.a. studiebidrag som uppgår till 1 250 kronor i månaden. Möjligheten till extra tillägg kommer också att förbättra möjligheterna för ungdomar från inkomstsvaga hushåll att kunna bedriva studier. Elever i gymnasial

lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram kommer också att ha möjlighet till kostnadsersättning (så kallad lärlingsersättning). Lärlingsersättning lämnas med 1 500 kronor per månad (förordningen [2013:1121] om kostnadsersättning till elever i gymnasial lärlingsutbildning och lärlingsliknande utbildning inom introduktionsprogram).

För studerande på eftergymnasial nivå och till vuxna studerande på grundläggande och gymnasial nivå kommer det att vara möjligt att få studiemedel. Under 2025 uppgår totalbeloppet inom studiemedlen, dvs. studiebidrag och studielån, till 14 625 kronor per studiemånad.

Som anges i avsnitt 6 är det viktigt att de studieekonomiska förutsättningarna för personer som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd förbättras och att lagändringen därför bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Därför föreslås det att förslaget ska träda i kraft den 1 januari 2026, vilket är positivt för den enskilde.

7.4 Konsekvenser för jämställdheten

Förslaget kommer att gälla lika för kvinnor och män. Totalt bland alla som fick studiebidraget inom studiehjälpen under 2024 var 49 procent kvinnor och 51 procent män. Totalt bland alla som fick studiemedel under 2024 var 73 procent kvinnor och 27 procent män. Att fler kvinnor än män får studiemedel beror till stor del på att kvinnor i större utsträckning än män påbörjar studier. Sett till hur könsfördelningen ser ut bland personer som har beviljats ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd antas förslaget leda till motsvarande andel kvinnor och män som studerar med studiehjälp respektive studiemedel. Förslaget bedöms därför påverka fler kvinnor än män.

7.5 Konsekvenser om ingen reglering genomförs

I avsnitt 4 redogörs det för alternativet att behålla nuvarande ordning och vad det skulle få för effekter. I avsnittet redogörs det också för olika alternativ till avgränsningar av förslagets målgrupp.

7.6 Övriga konsekvenser

Förslaget bedöms inte ha några konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden, de integrationspolitiska målen, brottsligheten eller miljön.

Studiebidraget inom studiehjälpen är en del av statens stöd till barnfamiljer och syftar bl.a. till att kompensera för en del av familjens kostnader för barnens skolgång. Att det ges en möjlighet till studiehjälp för studier på gymnasial nivå är därför positivt för både barn och barnfamiljer.

När det gäller konsekvenser i förhållande till EU-rätten så rör förslaget inte dessa frågor. Förslaget går därför utöver de skyldigheter som följer av Sveriges anslutning till Europeiska unionen.

7.7 Utvärdering av förslagets konsekvenser

När det gäller utvärderingen av förslagets konsekvenser har CSN enligt myndighetens instruktion bl.a. i uppdrag att följa och analysera studiestödets utveckling och effekter. CSN ska årligen redogöra för detta till Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet).

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

2 kap.

4 b §

Studiehjälp får lämnas till studerande som

1. omfattas av rådets genomförandebeslut (EU) 2022/382 av den 4 mars 2022 om fastställande av att det föreligger massiv tillströmning av fördrivna personer från Ukraina i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 2001/55/EG, med följden att tillfälligt skydd införs, och

2. har beviljats

a) uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt 21 kap. 2, 3 eller 4 § utlänningslagen (2005:716), eller

b) uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd enligt 21 kap. 6 § utlänningslagen.

Studiehjälp får dock inte lämnas under de första tolv månaderna av uppehållstillståndens sammanlagda giltighetstid.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om till vilka personer som studiehjälp får lämnas. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Paragrafen kompletterar 4 och 4 a §§ som också innehåller bestämmelser om till vilka personer som studiehjälp får lämnas.

Bestämmelsen i *första stycket punkt 1* innebär att studiehjälp får lämnas till utlänningar som omfattas av rådets genomförandebeslut (EU) 2022/382 av den 4 mars 2022 om fastställande av att det föreligger massiv tillströmning av fördrivna personer från Ukraina i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 2001/55/EG, med följden att tillfälligt skydd införs. Rådets genomförandebeslut har i svensk rätt utsträckts till att även gälla bl.a. utlänningar som lagligen befann sig i Sverige före den 22 december 2023 och är ukrainska medborgare eller hade internationellt skydd i Ukraina samt familjemedlemmar till dessa grupper (4 kap. 19 h § utlänningsförordningen [2006:97]). Studiehjälp får enligt paragrafen även lämnas till studerande som omfattas av dessa bestämmelser.

I *första stycket punkt 2* regleras vilka typer av uppehållstillstånd som kan ge rätt till studiehjälp enligt bestämmelsen.

I *punkt 2 a* regleras rätten till studiehjälp för personer med uppehållstillstånd med tillfälligt skydd. Hänvisningen till 21 kap. 2 § utlänningslagen innebär att en studerande kan ha rätt till studiehjälp om han eller hon har beviljats ett uppehållstillstånd på den grunden att han eller hon omfattas av ett beslut om tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet och i enlighet med direktivet har överförts till eller tagits emot i Sverige.

Enligt 21 kap. 3 § utlänningslagen får regeringen meddela föreskrifter om att ytterligare kategorier av fördrivna personer, utöver dem som omfattas av genomförandebeslutet, får ges uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, om dessa personer har fördrivits av samma skäl och från samma ursprungsland eller ursprungsregion. Hänvisningen till 21 kap. 3 § innebär att även personer som har beviljats uppehållstillstånd med stöd av sådana föreskrifter meddelade av regeringen kan få studiehjälp. Hänvisningen till 21 kap. 4 § innebär att en person även får beviljas studiehjälp om han eller hon har beviljats uppehållstillstånd på den grunden att han eller hon är gift eller sambo med eller barn till någon som har beviljats uppehållstillstånd med tillfälligt skydd.

I punkt 2 b regleras rätten till studiehjälp för personer med uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd enligt 21 kap. 6 § utlänningslagen. Ett sådant tillstånd kan lämnas om ett program för att förbereda att en utlänning återvänder självant har inletts när ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd upphör. Hänvisningen till 21 kap. 6 § utlänningslagen innebär att även personer med ett uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd får beviljas studiehjälp.

I andra stycket regleras att studiehjälp inte får lämnas under de första tolv månaderna av uppehållstillståndens sammanlagda giltighetstid. Att det är uppehållstillståndens sammanlagda giltighetstid som ska beaktas innebär att giltighetstiden för ett uppehållstillstånd med tillfälligt skydd och giltighetstiden för ett uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd kan läggas samman.

Studerande som uppfyller kraven i paragrafen har en grundläggande rätt till studiehjälp. För att beviljas studiehjälp behöver de studerande också uppfylla övriga krav som ställs, t.ex. avseende ålder och studietakt.

3 kap.

4 b §

Studiemedel får lämnas till studerande som

1. omfattas av rådets genomförandebeslut (EU) 2022/382 av den 4 mars 2022 om fastställande av att det föreligger massiv tillströmning av fördrivna personer från Ukraina i den mening som avses i artikel 5 i direktiv 2001/55/EG, med följden att tillfälligt skydd införs, och

2. har beviljats

a) uppehållstillstånd med tillfälligt skydd enligt 21 kap. 2, 3 eller 4 § utlänningslagen (2005:716), eller

b) uppehållstillstånd efter tillfälligt skydd enligt 21 kap. 6 § utlänningslagen (2005:716).

Studiemedel får dock inte lämnas under de första tolv månaderna av uppehållstillståndens sammanlagda giltighetstid.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om till vilka personer som studiemedel får lämnas. Övervägandena finns i avsnitt 4.

Paragrafen kompletterar 4 och 4 a §§ som också innehåller bestämmelser om till vilka personer som studiemedel får lämnas.

Paragrafen är utformad på samma sätt som den nya 2 kap. 4 b §, se författningskommentaren till den paragrafen.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2026.
2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för studiestöd som avser tid före ikraftträdandet.

I *punkt 1* anges att de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 2026.

I *punkt 2* regleras att äldre bestämmelser ska tillämpas när Centrala studiestödsnämnden efter ikraftträdandet fattar beslut om studiestöd som avser en period före den 1 januari 2026. Bestämmelsen får till följd att de nya bestämmelserna inte ska tillämpas retroaktivt för studieperioder som redan har passerat.